

2. Η μεταβατική εποχή: Οι έριδες για το ζήτημα των εικόνων

Διδακτικός στόχος

1. Να παρακολουθήσουν οι μαθητές την πορεία και να κατανοήσουν τα βαθύτερα κίνητρα των Ισαύρων που κήρυξαν την Εικονομαχία και τις θέσεις των δύο πλευρών.
2. Να αξιολογήσουν οι μαθητές τα αποτελέσματα της εικονομαχίας.

Επισημάνσεις για την πορεία διδασκαλίας

Η διδακτική ενότητα αποτελείται από πέντε μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει τον ορισμό της εικονομαχίας, ενώ το δεύτερο μέρος αναφέρεται στους πρωτεργάτες και τους παράγοντες που οδήγησαν στην εικονομαχική κίνηση. Η διδασκαλία αυτών των δύο μερών μπορεί να γίνει με στηριχτεί στην ετυμολογική εξέταση και την εννοιολογική διασάφηση των σχετικών ιστορικών όρων (σύνθετα της λέξης εικόνα-). Για τις απόψεις των δύο πλευρών διαφωτιστικά είναι τα δύο παραθέματα. Στο τρίτο μέρος παρουσιάζεται η εξέλιξη (διάρκεια και φάσεις) της κίνησης (τρίτο μέρος) και υπογραμμίζονται οι διαφορές έντασης των δύο φάσεων, με αξιοποίηση του σχετικού κειμένου (πρώτος διδακτικός στόχος).

Αφού υπογραμμιστεί η σημασία της αναστήλωσης των εικόνων για το μέλλον του Βυζαντινού Κράτους (τέταρτο μέρος), πρέπει να παρουσιαστούν η σημασία της Εικονομαχίας για την τέχνη και την εξωτερική πολιτική του Βυζαντίου και οι επιπτώσεις του τερματισμού της διαμάχης στις σχέσεις εκκλησίας-κράτους και στη βυζαντινή κοινωνία (πέμπτο μέρος), με αξιοποίηση του εικονογραφικού υλικού της διδακτικής ενότητας (δεύτερος διδακτικός στόχος).

Σχολιασμός του υποστηρικτικού υλικού

Το **πρώτο παράθεμα**, απόσπασμα από επιστολή του Λέοντος Γ' Ίσαυρου προς τον πάπα της Ρώμης, περιλαμβάνει τα κυριότερα επιχειρήματα των εικονομάχων.

Το **δεύτερο παράθεμα** περιλαμβάνει τα κυριότερα επιχειρήματα του θεωρητικού Ιωάννη Δαμασκηνού υπέρ της λατρείας των εικόνων.

Στο **τρίτο παράθεμα** εκτίθενται οι συλληλογισμοί που οδήγησαν τον αυτοκράτορα Λέοντα Ε' στην απόφαση να ανανεώσει την εικονομαχία. Οι απόψεις του αυτοκράτορα συνιστούν **τυπικό δείγμα της μεσαιωνικής σκέψης και νοοτροπίας**.

Το **εικονογραφικό υλικό** (μια μικρογραφία και μια φωτογραφία του εσωτερικού εκκλησίας) δείχνει τις επιπτώσεις της εικονομαχίας στη διακόσμηση των εκκλησιών.

Υποδείξεις για τις απαντήσεις στις ερωτήσεις του βιβλίου

Τα κυριότερα επιχειρήματα των εικονομάχων, όπως το εκφράζει ο Λέων Γ' Ίσαυρος, είναι ότι η πνευματική ουσία του Θεού και των αγίων δεν αποδίδεται με ομοιώματα και κατασκευάσματα ανθρώπινων χειρών. Οι εικόνες επέχουν θέση ειδώλων και απαγορεύονται από το Θεό και ακόμη είναι αντίθετες στην παράδοση του Χριστιανισμού. Το κυριότερο επιχείρημα του εικονόφιλου Ιωάννη Δαμασκηνού είναι ότι, εφόσον προσκυνούμε και σεβόμαστε τον αυθεντικό σταυρό πάνω στον οποίο μαρτύρησε ο Κύριος και το σπόγγο και τον κάλαμο και τη λόγχη, έτσι δικαιούμαστε να προσκυνούμε και τις εικόνες του Χριστού και τα ομοιώματα του σταυρού από ξύλο που κατασκευάζονται για τη δοξολογία και την ανάμνηση των παθημάτων του Χριστού που έγιναν όργανο της σωτηρίας των ανθρώπων (**πρώτη ερώτηση**).

Ο Λέων Ε' για να δικαιολογήσει την ανανέωση της εικονομαχίας και την έναρξη της δεύτερης φάσης της, επικαλείται αφενός τον ειρηνικό θάνατο των εικονομάχων αυτοκρατόρων και αφετέρου τις στρατιωτικές ήττες των Βυζαντινών και το βίαιο θάνατο μη εικονομάχων αυτοκρατόρων στα πεδία των μαχών (στις αρχές του 9ου αι.). Και τα δύο αυτά γεγονότα θεωρούνται απόδειξη της δυ-

σαρέσκειας του Θεού για την εγκατάλειψη της εικονομαχικής πολιτικής. Έτσι η επιθυμία του αυτοκράτορα να πεθάνει ειρηνικά και να εξασφαλίσει τη μακροβιότητα της δυναστείας του τον οδηγούν, κατά τα λεγόμενά του, στην απόφαση να επαναφέρει σε ισχύ την εικονομαχία (δεύτερη ερώτηση).

Οι λόγοι που οδήγησαν τους Ισαύρους να ξεκινήσουν την εικονομαχία ήταν:

1. Οι ανεικονικές λατρευτικές αντιλήψεις των κατοίκων των ανατολικών επαρχιών, από τις οποίες κατάγονταν και οι ίδιοι. Οι αντιλήψεις αυτές ήταν επηρεασμένες από τους γειτονικούς αραβικούς πληθυσμούς 2. Οι δεισιδαιμονίες και οι υπερβολές σε σχέση με τη λατρεία των εικόνων και των λειψάνων. 3. Η επιδίωξη περιορισμού της επιρροής των μοναχών και των μονών. 4. Η αντίληψη ότι ο Θεός τιμωρούσε την ανοχή και τη χαλάρωση στο σημαντικό αυτό θέμα (τρίτη ερώτηση).

Η σημασία της εικονομαχίας για την εξωτερική πολιτική ήταν σημαντική, καθώς ον οδήγησε στη διακοπή των σχέσεων με τη Ρώμη και την ίδρυση του Παπικού Κράτους που συνεργάστηκε με μια νέα πολιτική δύναμη που άρχισε τότε να αναδύεται στη Δύση, το Φραγκικό Κράτος. Στον τομέα της τέχνης η εικονομαχία προκάλεσε την εξαφάνιση των προσωγραφικών θεμάτων και την υιοθέτηση φυσιοκρατικών θεμάτων και στυλιζαρισμένων διακοσμητικών μοτίβων (τέταρτη ερώτηση).